

Mental Helse Ungdom
Prinsens gate 5
0152 Oslo
Org. nr 991267360

+47 214 56 100
post@mhu.no
mentalhelseungdom.no

Deres referanse

-

Vår referanse
Lorentsson, Adrian J.

Høringsinnspill til Pasient- og brukerrettighetslovutvalget

Innledning

Mental Helse Ungdom takker for muligheten til å gi innspill til Pasient- og brukerrettighetslovutvalget.

Pasient- og brukerrettighetsloven er en av de viktigste lovene for barn og unge som trenger hjelp fra helse- og omsorgstjenestene. For unge med psykiske helseutfordringer kan møtet med helsetjenesten være avgjørende for om de får rett hjelp tidlig nok, om de opplever tillit til systemet, og om de våger å fortelle det som er vanskelig.

Mental Helse Ungdom mener at loven må styrkes på særlig tre områder:

1. Barn og unges rett til reell medvirkning må tydeliggjøres.
2. Barnets beste må inn som et tydelig prinsipp i loven.
3. Barn og unge må få bedre rett til forståelig informasjon, privatliv og tilpasset involvering av pårørende og nettverk.

1. Barnets beste må tydeliggjøres i loven

Mental Helse Ungdom mener at barnets beste må være et grunnleggende hensyn i alle handlinger og avgjørelser etter pasient- og brukerrettighetsloven som berører barn.

Dette bør ikke bare gjelde ved store enkeltvedtak, men også i den praktiske gjennomføringen av helsehjelpen. For barn og unge med psykiske helseutfordringer kan tilsynelatende små valg få stor betydning: hvem som får informasjon, hvordan samtaler gjennomføres, om barnet får snakke alene

med behandler, hvordan foreldre involveres, og hvordan overganger mellom tjenester skjer.

Barnets beste må vurderes konkret. Det må ikke bli en standardformulering uten reelt innhold. Barnets egne synspunkter må være et sentralt moment i vurderingen.

Mental Helse Ungdom anbefaler at det tas inn en bestemmelse i loven om at:

Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Hva som er til barnets beste skal avgjøres etter en konkret vurdering. Barnets mening skal være et sentralt moment i vurderingen, og skal vektlegges etter alder, modenhet og situasjon.

2. Barn og unge må få reell medvirkning

Mental Helse Ungdom mener at medvirkning er en rettighet, ikke en høflighetsøvelse. Barn og unge må ikke bare få uttale seg; de må få reell mulighet til å påvirke egen behandling og oppfølging.

I psykisk helsevern og kommunale psykiske helsetjenester er tillit avgjørende. Mange unge forteller ikke det viktigste med én gang. Det krever tid, trygghet og forutsigbarhet. Dersom unge opplever at de ikke blir lyttet til, eller at informasjon deles uten at de forstår hvorfor, kan det svekke tilliten til hele hjelpesystemet.

Loven bør derfor tydeliggjøre at barn og unge har rett til:

- tilstrekkelig og tilpasset informasjon
- å uttale seg fritt og trygt
- å bli lyttet til
- at deres synspunkter vektlegges
- å få vite hvordan deres mening er vurdert
- å medvirke i valg av behandling, oppfølging og involvering av pårørende

Mental Helse Ungdom anbefaler at barns rett til medvirkning samles og tydeliggjøres i en egen bestemmelse i pasient- og brukerrettighetsloven.

3. Informasjon må være forstått, ikke bare gitt

Mange unge opplever at informasjon om rettigheter, behandling, klageadgang og taushetsplikt er vanskelig å forstå. Informasjon gis ofte på et tidspunkt der pasienten er syk, redd eller overveldet. Da er det ikke nok at informasjonen formelt er gitt.

Mental Helse Ungdom mener at loven bør bygge på et prinsipp om at informasjon skal gis på en måte som mottakeren faktisk kan forstå. Dette er særlig viktig for barn og unge, personer i krise, personer med psykiske helseutfordringer og personer med funksjonsnedsettelse.

Informasjon må være:

- konkret
- alderstilpasset
- gjentatt ved behov
- tilgjengelig i ulike formater
- tilpasset språk, funksjonsevne og situasjon

Det bør også tydeliggjøres at barn og unge skal få informasjon om hva opplysninger fra dem kan brukes til, hvem som kan få innsyn i dem, og hvilke rettigheter de har dersom de ikke ønsker at informasjon deles.

4. Barns rett til privatliv og fortrolighet må styrkes

Mental Helse Ungdom mener at barn og unge må ha reell mulighet til å snakke trygt og fortrolig med helsepersonell. For noen barn og unge er dette en forutsetning for å kunne fortelle om vold, overgrep, selvskading, selvmordstanker, rus, spiseforstyrrelser eller andre alvorlige forhold.

Samtidig må regelverket balansere dette mot forsvarlig helsehjelp, foreldreansvar og nødvendige unntak. Poenget er ikke å stenge foreldre og foresatte ute, men å sikre at barn og unge vet når de kan snakke fortrolig, når informasjon må deles, og hvordan de selv får medvirke før opplysninger deles.

Mental Helse Ungdom anbefaler at loven tydeliggjør:

- barns rett til å snakke med helsepersonell uten foreldre til stede
- barns rett til informasjon om taushetsplikt og unntak
- barns rett til å uttale seg før opplysninger deles med foreldre eller andre
- at barnets syn skal vektlegges etter alder, modenhet og situasjon
- at unntak må begrunnes konkret og forståelig

Dette vil gjøre regelverket mer praktisk anvendelig for helsepersonell og mer forutsigbart for barn og unge.

5. Pårørende og nettverk må involveres på den unges premisser

Pårørende kan være avgjørende for at unge får god hjelp. Samtidig er det ikke alltid foreldre eller foresatte som er den viktigste støtten i en ung persons liv. For noen er venner, søsken, besteforeldre, fosterforeldre, kjæreste eller andre trygge voksne de viktigste støttepersonene.

Mental Helse Ungdom mener at pasient- og brukerrettighetsloven bør legges bedre til rette for at barn og unge selv kan være med på å definere hvem som er viktige pårørende og støttepersoner.

Helsepersonell bør ha plikt til å kartlegge nettverk og støttepersoner i samarbeid med barnet eller ungdommen. Involvering av pårørende og nettverk må skje på den unges premisser, innenfor rammene av taushetsplikt og forsvarlig helsehjelp.

Foreldre og foresatte må samtidig kunne få nødvendig råd og veiledning om hvordan de kan ivareta barn og unge med psykiske helseutfordringer, uten at dette krenker pasientens rettigheter eller taushetsplikt.

6. Barn og unge med funksjonsnedsettelse må sikres reell tilgang til rettighetene sine

Rettigheter har liten verdi dersom de ikke kan brukes i praksis. Barn og unge med funksjonsnedsettelse, inkludert psykiske funksjonsnedsettelse, møter ofte særlige barrierer i møte med helse- og omsorgstjenestene.

Mental Helse Ungdom mener at loven må stille tydeligere krav til tilrettelegging av informasjon, kommunikasjon og medvirkning. Universell utforming må forstås bredere enn fysisk tilgjengelighet. Det må også handle om kognitiv, psykisk, språklig og sosial tilgjengelighet.

Det bør tydeliggjøres at tjenester har ansvar for å tilrettelegge slik at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse faktisk kan forstå informasjon, uttrykke egne meninger og delta i beslutninger som angår dem.

7. Overganger mellom tjenester må bli tryggere

Mange unge med psykiske helseutfordringer faller mellom tjenester. Dette skjer særlig i overganger mellom kommune og spesialisthelsetjeneste, mellom

barne- og voksenalderen, ved utskrivelse, eller når en henvisning avslås.

Mental Helse Ungdom mener at pasient- og brukerrettighetsloven må styrke retten til koordinert oppfølging. Behandling bør ikke avsluttes uten at det finnes en konkret plan for videre oppfølging der den unges behov er ivarettatt.

Ved avslag på helsehjelp eller avslutning av behandling bør tjenesten ha ansvar for å sikre at pasienten får informasjon om andre aktuelle tilbud, og ved behov bidra til kontakt med riktig instans.

8. Rettssikkerheten må styrkes

Barn og unge må få bedre informasjon om klagerettigheter og rett til ny vurdering. Dette må formidles på en måte som er mulig å forstå og bruke.

Mental Helse Ungdom mener at barn og unge bør få tilpasset informasjon om:

- hva de har rett til
- hvem som bestemmer hva
- hvordan de kan klage
- hvem som kan hjelpe dem å klage
- hva som skjer etter at de har klaget

For barn og unge i psykisk helsevern er dette særlig viktig ved bruk av tvang, skjerming, ransaking, begrensninger i kontakt med andre eller andre inngripende tiltak. Rettssikkerhetsgarantier må være reelle, ikke bare formelle.

9. Medvirkning på systemnivå

Pasient- og brukerrettighetsloven bør også bidra til sterkere brukermedvirkning på systemnivå.

Tjenestene som møter barn og unge må utvikles sammen med dem som faktisk bruker tjenestene.

Mental Helse Ungdom mener at organisasjoner som representerer barn, unge, pasienter, brukere og pårørende må involveres tidlig i utvikling av lovverk, forskrifter, veiledere og tjenestemodeller. Dette må ikke være en avsluttende høringsrunde etter at de viktigste valgene allerede er tatt.

Reell medvirkning krever tid, ressurser og tilrettelegging. Det må særlig tas høyde for at det er mer ressurskrevende å sikre god medvirkning fra unge.

Oppsummering

Mental Helse Ungdom ber utvalget særlig vurdere følgende endringer i pasient- og brukerrettighetsloven:

1. Lovfest en tydelig bestemmelse om barnets beste.
2. Samle og styrk barns rett til medvirkning i en egen bestemmelse.
3. Tydeliggjør barns rett til forståelig og tilpasset informasjon.
4. Styrk barns rett til privatliv og fortrolige samtaler med helsepersonell.
5. Tydeliggjør barns rett til å uttale seg før opplysninger deles.
6. Sikre bedre tilrettelegging for barn og unge med funksjonsnedsettelse.
7. Styrk retten til koordinert oppfølging ved overganger, avslag og utskrivelse.
8. Gjør klage- og rettssikkerhetsordninger mer tilgjengelige for barn og unge.
9. Sørg for reell medvirkning fra barn, unge og deres organisasjoner i videre lov-, styrings- og tjenesteutvikling.

Pasient- og brukerrettighetsloven må være en lov som barn og unge faktisk kan bruke. Da må rettighetene være tydelige, forståelige og praktisk gjennomførbare i møte med tjenestene.

Oslo, den 10. juni 2026

Med vennlig hilsen

Adrian Johannes Lorentsson
Generalsekretær
Mental Helse Ungdom